

Konsekwencje społeczne choroby alkoholowej

René Balák

Alkoholizm¹ na progu *tertio millennio* niesie ze sobą bardzo poważne zagrożenia podmiotu ludzkiego. Osadzenie problematyki alkoholowej we współczesnej sytuacji, z uwzględnieniem fundamentu moralności chrześcijańskiej, wskazuje na wielość uwarunkowań, różnorodność przyczyn i ich wzajemną łączność, ujawnia negatywne konsekwencje. W punkcie wyjścia niniejszej refleksji należy zauważyć jej interdyscyplinarny charakter. Teologia moralna czerpie dane z innych dyscyplin naukowych.

1. Sytuacja w społeczeństwie

Współczesna cywilizacja jest coraz bardziej skomplikowana jeśli chodzi o relacje interpersonalne. Zauważa się wiele amoralnych zjawisk wymierzonych przeciw życiu, które obrażają Stwórcę². Alkoholizm jest przykładem zjawiska, które można określić jako najniebezpieczniejsze, również ze względu na to, że niemal powszechnie podchodzi się do niego z lekceważeniem.

Retrospektywne spojrzenie na historię pozwala zauważyć, że problematyka alkoholizmu w życiu społecznym i w literaturze naukowej nie jest niczym nowym. Już w XVIII i XIX stuleciu pojawiły się prace naukowe na temat negatywnych skutków alkoholu na organizm człowieka³. W XX stuleciu przyczyną szybkiego rozwoju alkoholizmu była społeczna postawa swoistego rozluźnienia w wyniku religijnej i etycznej obojętności.

Analizując stan społeczeństwa, należy wskazać swoisty paradoks: społeczeństwo i opinia publiczna tolerują spożywanie alkoholu, który często nie jest uważany za substancję odurzającą (narkotyk), a przecież jest używany w celach narkotycznych. Zagrożenie chorobą alkoholową staje się również coraz bardziej niebezpieczne jeśli weźmie się pod uwagę masowość zjawiska alkoholizowania się, tak co do miejsc (globalizacja) jak i osób (wszystkie warstwy społeczne, kategorie obywateli, wiek).

Niektóre zagrożenia pochodzą z samej natury uzależnienia ale powiększają się też z winy człowieka⁴. Dotyczy to problemu alkoholizmu, który jako nowoczesna narkomania

¹ Alkoholizm jest definowany jako nałóg powodujący zmiany psychiczne i fizyczne w organizmie ludzkim, który ma w pierwszej etapie charakter uzależnienia psychicznego (ma spowodować eliminację napięcia, stresu oraz wspomagać komunikację i nawiązywanie relacji) i następnie fizycznego (metabolizm ludzkiego organizmu żąda przyjmowania alkoholu, które jest nadmierne (abusus) i ma charakter codziennego przymusu picia, rzadko wydarzeń o charakterze epizodycznym).

² Gaudium et spes 27.

³ H. T. Engelhardt, Jr.: *Alcoholism*. W: *A New Dictionary of Christian Ethics*. Ed. J. Macquarrie – J. Childress. London 1986 s. 17.

⁴ Jan Paweł II. *Evangelium vitae* 10.

globalnie obejmuje cały świat. Największym światowym problemem, jeśli chodzi o używanie narkotyków, jest właśnie alkohol, tym bardziej, że jest to problem zasadniczy tak w państwach wysoko rozwiniętych, jak i w państwach trzeciego świata.

Paradoksalnie, alkoholizm w wielu przypadkach nie jest traktowany w kategorii narkomanii (tylko toksykomanii)⁵. Wydaje się jednak, że należy poszerzyć ten termin i na alkoholizm, jeśli weźmie się pod uwagę nadużywanie alkoholu. Owszem, jest potrzebne rozróżnienie między przyjmowaniem narkotyków a używaniem alkoholu. Umiarkowana konsumpcja alkoholu nie jest przeciwna nakazom moralnym, tylko nadmierne spożywanie zasługuje na potępienie. Przyjmowanie narkotyków jest zawsze niegodziwe, dlatego że oznacza nieuzasadnione i irracjonalne odrzucenie myślenia, pragnień i postępowania w kontekście człowieka wolnego⁶.

2. Moralna płaszczyzna problemu

Moralna płaszczyzna refleksji nad problematyką alkoholizmu zawsze musi uwzględnić przyczyny, jeśli chce dokładnie, a przede wszystkim poprawnie ocenić konsekwencje. Specyfiką teologicznego spojrzenia jest wieloaspektowość, dzięki której naświetla się istotę alkoholizmu z moralnego punktu widzenia. Wielość poglądów ujawnia się wówczas, jeśli zaakcentuje się na przykład aspekt aretologiczny, aksjologiczny, biblijny czy antropologiczny. Alkoholizm należy przy tym widzieć w perspektywie teologii grzechu i winy, nawrócenia, przemiany, z uwzględnieniem *optio fundamentalis* i konkretnych wyborów moralnych w życiu człowieka. W tym kontekście warto zauważyć zanik poczucia odpowiedzialności społecznej za dobro wspólne i za jej integralny rozwój, w co wpisuje się również eliminacja tego niemoralnego zjawiska jakim jest alkoholizm.

Aretologiczny aspekt refleksji czerpie swoje źródło z pojęcia cnoty (w personalistycznym sensie sprawności), która jest rozumiana w chrześcijaństwie jako trwała i stała dyspozycja czynienia dobra, gdzie człowiek będąc bytem ukierunkowanym na dobro, używa cnoty jako doskonałości rozumu i woli⁷. Punktem wyjścia w stosunku do alkoholizmu jest cnota umiarkowania (*temperantia*) regulująca popędy i *passiones* człowieka, który korzysta z dóbr stworzonych w pewnych granicach⁸ stanowionych przez prawo moralne. Orędzie nowotestamentalne⁹ wzywa do umiarkowanej postawy każdego człowieka, nawet

⁵ Według opinii ekspertów WHO, alkoholizm klasyfikowany jest jako toksykomania. Por. A. Sułkowski. *Alkoholizm*. In: *Encyklopedia katolicka*. Tom I s.374.

⁶ Jan Paweł II. Przemówienie z 23. listopada 1991 r. W: L' Osservatore Romano (Wyd. Polskie), 2/1992 s. 16.

⁷ Katechizm Kościoła Katolickiego. 1803 – 1804.

⁸ Katechizm Kościoła Katolickiego. 1809.

⁹ Kol 3,12.

żąda autentycznego świadectwa publicznego¹⁰, akcentując społeczny wymiar cnoty umiarkowania.

W refleksji nad problematyką alkoholizmu możliwe jest zjawisko to właściwie ocenić w kontekście integralnego składnika cnoty umiarkowania, jakim jest cnota trzeźwości. Wewnętrzna dyscyplina postępowania osoby ludzkiej w dziedzinie picia napojów alkoholowych jest regulowana prawie cnotą trzeźwości¹¹, do której jest powołany każdy podmiot ludzki, ukierunkowując się tym sposobem na dobro moralne. *Virtus sobrietatis*, która prowadzi do umiarkowanej konsumpcji napojów alkoholowych, uzdalnia człowieka przez rozum i wolę do kierowania postępowaniem w duchu zachowania swojej godności i podobieństwa Bożego, według którego był stworzony¹².

Jeśli alkoholizm jest sprzeczny z rozumem i z obiektywną prawdą o godności osoby ludzkiej, a takie postępowanie nie może być w zgodzie z poprawnym sumieniem, to można ocenić go jako grzech. Postępowanie podmiotu ludzkiego, które jest sprzeczne z cnotą trzeźwości można sklasyfikować jako przekroczenie prawa Bożego – człowiek jest więc w stanie grzechu.

Grzech opilstwa – *ebrietas*, który jest zniekształceniem bożego podobieństwa w człowieku i złamaniem łączności ze Stwórcą, polega na nieumiarkowanym używaniu napojów alkoholowych i często powoduje utratę pełnego, chociaż doczesnego, używania daru rozumu¹³. Nauczanie Magisterium Kościoła pokazuje grzech jako przestępstwo człowieka przeciw rozumowi, prawdzie i sumieniu, oraz jako rzeczywistość, która jest przeciwna Bożej miłości i naturze człowieka, co też automatycznie narusza ludzką solidarność¹⁴.

Biblijny kontekst refleksji jest świadectwem radykalnego i bezkompromisowego stosunku Pisma Świętego do alkoholizmu. Już w Starym Testamencie można zauważyć surowe potępienie postępowania człowieka będącego pod wpływem alkoholu oraz ostrzeżenie przed konsekwencjami jego nadmiernego spożycia¹⁵ (aspekt formacyjny). Starotestamentalne wyraźne odrzucenie nadmiernego używania alkoholu ze względu na negatywne skutki dla osoby ludzkiej, a także ze względu na jej transcendencję¹⁶ jest świadectwem tego, że ludzkość w swojej historii potykała się już od dawna z tym problemem.

¹⁰ Flp 4,5.

¹¹ F. Tondra. *Moralna teológia I*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie 1994. s 244.

¹² Rdz 1,26–27.

¹³ A. Beneš. *Morální teologie*. Praha 1994 s. 204.

¹⁴ Katechizm Kościoła Katolickiego. 1849.

¹⁵ Prz 23, 30 – 34.

¹⁶ Syr 19, 1 – 3.

Chrystusowe orędzie konsekwentnie odrzuca alkoholizm i pijaństwo jako przeszkodę w realizacji transcendencji osoby ludzkiej w kontekście jej zbawienia, którego człowiek powinien oczekiwać w stanie czujności¹⁷, jasno ukazując konsekwencje dla życia wiecznego¹⁸. Orędzie Nowego Testamentu zawiera także ważne ostrzeżenie przed pijaństwem¹⁹ i zdecydowane potępienie tych, którzy żyją jako nieprzyjaciele krzyża Chrystusowego²⁰. Jednakże Nowy Testament nie zatrzymuje się tylko na odrzucaniu pijaństwa i czynów ciała ale zawiera wezwanie do życia duchowego²¹, do respektowania naturalnego pierwszeństwa ducha nad ciałem człowieka.

Charakter dynamiczny nowotestamentalnego wyzwania do zakończenia życia w pijaństwie, które jest drogą ciała, przejawia się w zaproszeniu do nowego początku życia według Boga – w Duchu²². Tym sposobem wskazuje się na ważność transcendentnej i religijnej płaszczyzny życia człowieka i społeczeństwa. Radykalizm orędzia biblijnego znajduje swoją kulminację w konstatacji, że nadmierne używanie alkoholu jest bezpośrednią przeszkodą uczestnictwa w Bożym Królestwie²³. Chrześcijanin powinien oczekiwać powrotu Chrystusa w stanie trzeźwości²⁴, nie może poddać się pijaństwu ale ma się identyfikować z Chrystusem²⁵.

Stosunku Biblii do alkoholizmu i pijaństwa, wraz z wezwaniem do trzeźwości, nie należy widzieć jedynie w kontekście historycznej epoki, w której przebiegał zmierzch świata antycznego i orientalnego oraz rozpadał się rozpad rzymskiej cywilizacji.

Moralna płaszczyzna problematyki nie koncentruje się tylko na ocenie alkoholizmu ale i na konkretnym zaangażowaniu różnych podmiotów w społeczności, ukierunkowanemu na czynną pomoc osobom, które są pod wpływem nałogu alkoholizmu. Należy zwrócić uwagę na ograniczoną zdolność woli u osób uzależnionych i na ich niezdolność współpracy z terapią²⁶. Wolność podmiotu ludzkiego jest więc ograniczona i dlatego tym bardziej potrzebna jest intensywna i profesjonalna opieka realizowana przez innych członków społeczeństwa.

Z punktu widzenia moralnego obowiązkiem wszystkich członków społeczeństwa jest zaangażowanie w dziedzinę profilaktyki, lepiej bowiem chronić zagrożone ludzkie życie,

¹⁷ Mt 24, 48 – 50.

¹⁸ Mt 24, 51.

¹⁹ Łk 21, 34.

²⁰ Flp 3, 18 – 19.

²¹ Ga 5, 19 – 25.

²² 1P 4, 3 – 6.

²³ 1Kor 6,9.

²⁴ 1Tes 5, 6 – 7.

²⁵ Rz 13, 13 – 14.

²⁶ J. Woroniecki. *Katolicka etyka wychowawcza. II/1*. Lublin 1995 s. 354.

zdrowie oraz interpersonalne relacje, niż lekkomyślnie dopuścić rozszerzanie się alkoholizmu a następnie z wielkimi trudnościami rozwiązywać problemy terapią.

W moralnym wymiarze refleksji nie chodzi tylko o wertykalną płaszczyznę relacji podmiotu ludzkiego ale i o relacje horyzontalne, które podmiot ludzki przeżywa w swoim życiu doczesnym w różnego rodzaju społecznościach. Podstawą odpowiedzialności moralnej jest nie tylko indywidualny wymiar życia osoby ludzkiej ale też jej relacyjny wymiar. W ramach odpowiedzialności za relacje, które człowiek rozwija, możliwa jest ocena postępowania człowieka pod wpływem alkoholu według stopnia świadomości i szkody, którą człowiek spowodował innym członkom społeczności. Jest tu połączenie moralnego obowiązku osoby uzależnionej do poddania się terapii²⁷, żeby mogła się ponownie integrować ze społeczeństwem, w którym żyje.

Każdy członek społeczeństwa jest zobowiązany do współodpowiedzialności za rozwój społeczeństwa, także w znaczeniu dobra wspólnego, które każdy powinien wspomagać proporcjonalnie do swego powołania życiowego. Jest oczywiste, że alkohol przeszkadza człowiekowi w pełni angażować się i wносить wkład osobisty do dobra wspólnego. Nawet w sensie personalistycznym jest w wewnętrznej sprzeczności. Treść pojęcia „dobra wspólne” interpretuje się według wymagań godności i praw człowieka²⁸, dlatego też można ten *terminus technicus* interpretować jako proporcjonalny obowiązek wniesienia osobistego wkładu przez każdego członka społeczeństwa do wyeliminowania wszystkich negatywnych zjawisk w społeczeństwie, także alkoholizmu, który alienuje godność podmiotu ludzkiego.

3. Społeczne konsekwencje alkoholizmu

Obok aspektu masowego poszerzenia się alkoholizmu jest w globalnej społeczności obecny aspekt konsekwencji w sferach: zdrowotnej, duchowej i religijnej, moralnej, rodzinnej, narodowej i ekonomiczno-gospodarczej. Negatywne konsekwencje przejawiają się w społeczności w coraz bardziej zmniejszającej się wrażliwości na obiektywne wskazania moralne, godność, odpowiedzialność moralną (w wymiarze indywidualnym i społecznym), patriotyzm, honor osobisty, uczucia estetyczne oraz obowiązki moralne.

Wymienione wymiary są tylko konsekwencją tego, że sytuacja człowieka we współczesnym świecie jest daleka od wymagań porządku moralnego i sprawiedliwości, tym bardziej od miłości społecznej²⁹. Alkoholizm i jego masowe poszerzenie bez wątpienia pogarsza sytuację, w której znajduje się społeczność. Negatywny wpływ środowiska wynika z osobistego i społecznego wymiary grzechu. Grzech bowiem jest zawsze wolną decyzją

²⁷ M. Lisowski. *Alkoholizm*. In: *Encyklopedia katolicka*. Tom I s. 374.

²⁸ R. Spiazzi. *Sociálny kódex Cirkvi*. Trnava 2000 s.64.

²⁹ Jan Paweł II. *Redemptor hominis*. 16.

człowieka, chociaż może być spowodowany różnymi okolicznościami, zewnętrznymi nałogami oraz wieloma poważnymi czynnikami, tendencjami, skłonnościami i przyzwyczajeniami³⁰.

Z punktu widzenia teologicznomoralnego można stwierdzić, że alkoholizm jest formą ataku na życie człowieka i jest elementem kultury śmierci. Powoduje gigantyczne straty w wymiarze indywidualnym i społecznym. Alkoholizm można uważać za wyjątkowo poważny problem tym bardziej, że w powszechnej świadomości ta konkretna forma ataku na życie, utraciła charakter przestępczy i – paradoksalnie – uzyskała charakter prawny w takiej mierze, iż od państwa wymaga się legalizacji prawnej³¹.

Prawna legalizacja niczym nieograniczonej konsumpcji alkoholu wraz z jego bardzo łatwą dostępnością połączona z obyczajami kulturowymi i cywilizacyjnymi, powoduje ciągle osłabianie wrażliwości na poszerzanie się problemu alkoholowego w świecie. Społeczność powinna podjąć decyzje i kroki na płaszczyźnie prawnej aby uczynić prawo bardziej surowe i skuteczne w stosunku do używania alkoholu, miejsc sprzedaży, czasu sprzedaży, reklamy oraz dopuszczalnego wieku uprawniającego do legalnego zakupu alkoholu.

3.1. Konsekwencje społeczne na płaszczyźnie zdrowotnej

Zdrowotne konsekwencje alkoholizmu są jednym z negatywnych zjawisk, które obejmują dłuższy przedział czasowy u człowieka. Bywa w niektórych przypadkach, że dopiero po długich latach odczuwa obiektywne pogorszenie stanu zdrowotnego. Fizyczny wymiar życia człowieka jest konsekwentnie osłabiany i z powodu nadużywania alkoholu pojawia się coraz większe uszkodzenie zdrowia fizycznego u człowieka.

Proces psychodegeneracji jest również ciągły i długotrwały, dlatego człowiek nie jest w stanie obserwować i rejestrować pierwsze problemy czy symptomy, które pojawiają się w długim przedziale czasowym.

Na podstawie badań medycznych, ukazujących zmiany w centralnym układzie nerwowym, trawiennym, oddechowym, krążenia i w wątrobie, zaburzenia w funkcjonowaniu popędu seksualnego i zmysłów, częstsze występowanie (karcinogennych?) złośliwych nowotworów³², można uznać, że alkoholizm jest jednym z najbardziej skrytobójczych form ataku na życie. Można również zaobserwować także pośredni negatywny wpływ na zdrowie człowieka. Polega on na osłabieniu systemu odpornościowego, a „nałożenie się” alkoholizmu na inne choroby może spowodować śmierć bądź radykalnie skrócić życie.

³⁰ Jan Paweł II. *Reconciliatio et paenitentia*. 16.

³¹ Jan Paweł II. *Evangelium vitae*. 11.

³² Szerzej na ten temat uszkodzenia organizmu ludzkiego porównaj V. W. Foster. *Knihá o zdravom zivotnom style*. Martin 1994.

Konsekwencje zdrowotne ponosi cała społeczność nie tylko z powodu ciągłego osłabiania materiału genetycznego, ale także osłabieniem globalnego stanu zdrowotnego współczesnej populacji. Jest rzeczą oczywistą, że jeśli społeczność chce zapobiec niebezpieczeństwom płynącym z alkoholizmu w odniesieniu do zdrowia, powinna inwestować duże personalne i finansowe środki na profilaktykę, terapię, resocjalizację i opiekę ponesocjalizacyjną.

Paradoksalne jest to, że społeczność nie ma ochoty na respektowanie etycznych i religijnych norm, które regulują postępowanie człowieka. Formacja człowieka w duchu obiektywnych etycznych i chrześcijańskich zasad i wartości może być dla społeczności mocnym i skutecznym środkiem profilaktycznym.

3.2. Konsekwencje społeczne na płaszczyźnie duchowej i religijnej

Ten rodzaj konsekwencji ma fundamentalne znaczenie, ponieważ człowiek uzależniony jest w stanie dysharmonii w odniesieniu do zamiaru Stwórcy (idea Przymierza) co jest w sprzeczności z prawdziwą relacją człowieka do Boga. Tym sposobem jest w swej istocie negowana idea powołania jak też naśladowania Chrystusa, życia w komunii z Chrystusem³³.

W konsekwencji ztraca się w osobie ludzkiej naturalny prymat ducha nad ciałem, ponieważ alkohol jest czynnikiem na tyle dominującym, że wymagania ducha stają się drugorzędne. Niebagatelną rolę odgrywa zsekularyzowana i konsumpcyjna społeczność, która może mieć jawny antyduchowy i antyreligijny charakter. Niesie to negatywne skutki w życiu osób cierpiących na uzależnienie alkoholowe, ponieważ same nie są już w stanie zobaczyć duchowego i religijnego wymiaru własnej egzystencji.

Podmiot ludzki pod wpływem alkoholu traci wrażliwość na wyższe emocje i wartości oraz na życie religijne urzeczywistniające się w *praxis*. Jest to często spowodowane rzeczywistym przewróceniem i społecznym upadkiem wartości moralnych, co oznacza, że problem nie jest spowodowany niezajomością etyki chrześcijańskiej lecz utratą sensu, fundamentu i kryteriów moralnego postępowania³⁴.

Odejście od właściwej postawy odpowiedzialności za dar życia, godności i natury osoby ludzkiej nie jest jedynie konsekwencją alkoholizmu lecz znajduje się już na początku genezy nałogu alkoholowego. Oznacza to, że niejednokrotnie, zanim nastąpi totalne uzależnienie, wcześniej dochodzi do osłabienia wrażliwości na fundamentalne zasady moralne, które są zawarte w *lex naturalis* i w *lex aeterna*. Dochodzi nawet do zmiany

³³ Jan Paweł II. *Veritatis splendor*. 16.

³⁴ Jan Paweł II. Posolstwo francúzskym biskupom. *Affievolimento dei valori morali e necessitá della practica sacramentale*. Nr 2, W: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*. Padova 1996.

orientacji aksjologicznej człowieka. Biorąc pod uwagę *depositum morale fidei* Kościoła, fundamentem którego jest Objawienie, należy stwierdzić, że podmiot ludzki uzależniony od alkoholu, odrzuca transcendentny wymiar własnego bytu, jak też rzeczywistość i obecność Boga, która jednoznacznie przejawia się w społeczności.

Społeczność nie respektując duchowej i religijnej płaszczyzny życia ludzkiego dochodzi do programowej eliminacji tej płaszczyzny. W konsekwencji nie jest w stanie odpowiednio reagować na własny negatywny stosunek do duchowości i religijności wraz z jego konsekwencjami. Odrzucenie autorytetu Boga powoduje w sumieniu człowieka utratę *sensu peccati*³⁵ alkoholizmu, który istnieje bez względu na jego przyczyny etiologiczne.

Absolutyzacja człowieka w połączeniu z brakiem Boga i szukaniem namiastek jest w sprzeczności z nauczaniem Jana Pawła II, który mówi, że przyszłość człowieka jest w Bogu (...). Bóg jest definitywną i absolutną Przyszłością człowieka³⁶.

Alkoholizm jako przyczyna i konsekwencja niesie ze sobą trend eliminujący i zamykający społeczeństwo w relacji do duchowej i religijnej płaszczyzny życia ludzkiego, tak w wymiarze osobistym jak i wspólnotowym. W konsekwencji społeczność staje się masą konsumpcyjną bez obecności ducha chrześcijańskiego, który ożywia nie tylko przestrzeń kulturową i cywilizacyjną Europy ale całego świata.

3. 3. Konsekwencje na płaszczyźnie małżeńskiej i rodzinnej

Zrozumiałe jest, że społeczne konsekwencje alkoholizmu można zaobserwować przede wszystkim na płaszczyźnie życia małżeńskiego i rodzinnego. Destrukcyjny wpływ alkoholizmu na rodzinę jest w obecnym czasie oczywisty. Jest przykładem lekceważenia przez społeczność i państwo tego problemu jeśli uzna się, że przyszłość przyszłych pokoleń zależy od rodziny³⁷. Jeśli chrześcijańska koncepcja społeczności podkreśla rolę rodziny jako fundamentalnej komórki społecznej, a równocześnie jest ona zagrożona destrukcyjną antycywilizacją³⁸, jest więc oczywistą koniecznością radykalnego odrzucenia i walki przeciw alkoholizmowi, który jest elementem utylitarystycznej i konsumpcyjnej cywilizacji.

Coraz większa ilość rodzin chrześcijańskich jest zagrożona problemem alienacyjnego wpływu alkoholizmu. Konsekwencje alkoholizmu w małżeńskim i rodzinnym życiu są często powodem rozpadu małżeństwa i rodziny, w najlepszym przypadku naruszenia harmonijnych relacji pomiędzy małżonkami czy też rodzicami a dziećmi. Badania różnych nauk i doświadczenie pokoleń pokazują na, że uprzejme i mile angażowanie się członków rodziny

³⁵ Jan Paweł II. *Reconciliatio et paenitentia*. 18.

³⁶ Jan Paweł II. *Il futuro dell'uomo è in Dio*. (13 dicembre 1988) W: *La traccia* XII, 1988 s. 1719 – 1720.

³⁷ Jan Paweł II. *Familiaris consortio*. 86.

³⁸ Jan Paweł II. *List do Rodzin* 13.

czy też bezkrytyczne przebaczenie osobie uzależnionej od alkoholu nie wystarczy do rozwiązania alkoholizmu u członka rodziny, co więcej, taka postawa paradoksalnie wspomaga rozwój choroby alkoholowej³⁹. Rodziny cierpiące pod ciężarem tego problemu muszą szukać pomocy profesjonalnej, a nie tylko oczekiwać na pomoc osób bliskich (szersze środowisko rodzinne i pracy).

Bez względu na to czy alkoholikiem jest mąż czy żona, oczywistym jest że zdrowy partner, po przezwyciężeniu etapów wstrząsu i paniki w wyniku poznania i przyjęcia prawdy o chorobie, jest zmuszony przygotować się i przyjąć na siebie wszystkie obowiązki, które do tej pory były proporcjonalnie podzielone pomiędzy dwóch małżonków. Ze względu na to, że rodzina z powodu alkoholizmu jest zamknięta na innych i permanentnie izolowana, ponieważ kontakty społeczne są okazją spożywania alkoholu, zdrowy partner powinien nieustannie poszukiwać możliwości rozwiązania tego problemu u innych członków społeczeństwa.

Na tym etapie zdrowy współmałżonek musi być świadom tego, że jego chory partner nie jest w stanie samemu rozwiązać problemu alkoholizmu własną mocą, i że jest potrzebna profesjonalna pomoc, którą często takie osoby odrzucają. Jeśli sytuacja się nie zmieni po interwencji i pomocy osób bliskich oraz przyjaciół bywa, że małżeństwo ulega rozpadowi.

W trzecim etapie często dochodzi u zdrowego małżonka do rezygnacji z aktywnego wysiłku zmierzającego do ratowania, udzielenia pomocy choremu małżonkowi. Następuje izolacja alkoholika od pozostałych członków rodziny w celu ochrony przed jeszcze większymi szkodami, zabezpieczenia rodziny i wychowaniu dzieci.

W przypadku gdy terapia odniesie sukces, dochodzi w małżeństwie i w rodzinie do reorganizacji relacji interpersonalnych, które zostały zburzone przez alkoholizm. Często chodzi tu o odnowę tych relacji, które zostały głęboko uszkodzone bądź całkowicie zniszczone. Alkoholizm bowiem wyraźnie zaburza personalną, psychoemocjonalną, religijną i moralną płaszczyznę życia podmiotu ludzkiego w rodzinie⁴⁰.

W stadium reorganizacji i odnowy relacji udzielona pomoc i zaangażowanie różnych kościelnych, cywilnych i państwowych zorientowanych w danym problemie, a także profesjonalnych ośrodków naukowych, jest bardzo ważną rolą wspierającą i doradczą dla wszystkich członków rodziny.

Bez wątpienia, alkoholizm niesie najwięcej negatywnych konsekwencji dla dzieci, które są ranione w najgłębszej części swojej osobowości, znajdują się bowiem na etapie

³⁹ Tu ujawnia się waga integralnego rozumienia chrześcijańskiej koncepcji miłości w małżeństwie na wszystkich jej płaszczyznach.

⁴⁰ Do najczęstszych konsekwencji alkoholizmu w małżeństwie i rodzinie zalicza się: agresja do dzieci i współmałżonków, presja psychiczna, rozwód, atak na życie członków rodziny, społeczna izolacja rodziny, gwałt i inne.

dynamicznego rozwoju i formacji. Punktem wyjścia problemu są zaburzone relacje pomiędzy dziećmi i rodzicami spowodowane alkoholizmem jednego lub dwóch rodziców. Alkoholizm rodziców powoduje w dziecku zamieszanie, lęk, napięcie, depresje, nienaturalne i impulsywne zachowanie. Dzieci, które żyją w takiej rodzinie cierpią na utratę pewności siebie, brakuje im fundamentalnego zaufania w życie oraz zdrowej ufności we własne siły.

Zaburzona w dzieciństwie sfera psychoemocjonalna owocuje w dorosłym wieku brakiem umiejętności w nawiązywaniu głębokich relacji z osobami przeciwnej płci, które miałyby zmierzać do założenia własnej rodziny. Alkoholizm w rodzinie jest dla dzieci długotrwałym traumatycznym przeżyciem, które ma negatywny wpływ na zdolność dzieci do koncentracji, uczenia się. Zainteresowanie rodziców opieką nad dziećmi spada wprost proporcjonalnie do stopnia uzależnienia u rodziców. Alkohol staje się dla nich najważniejszą wartością, dzieci zaś wyeliminowane są na margines interesu wychowawczego rodziców. Konsekwencją tego jest u dzieci poczucie osamotnienia spowodowane emocjonalnym porzuceniem przez jego rodziców. Ma to negatywny wpływ na budowanie tożsamości dziecka.

Jeśli alkoholizm jest połączony z agresją i atakami na pozostałych członków rodziny, szczególnie dzieci, powstaje wówczas postawa ucieczki od środowiska rodzinnego. Jest to forma ratunku, niestety w istocie swej niedojrzała i chora. Psycho-socjologiczne konsekwencje alkoholizmu w rodzinie pojawiają się często u dzieci dopiero w życiu dorosłym, kiedy jako dorosłe dzieci alkoholików podświadomie kopiują swoich rodziców przez co są w większym stopniu zagrożeni popadnięciem w alkoholizm.

Zagrożenie to pojawia się przy okazji tworzenia własnej rodziny. Większość naukowców nie poleca zawarcia małżeństwa z alkoholikiem, nawet jeśli jest on na etapie abstynencji⁴¹. Niektórzy wskazują na niebezpieczeństwo powstania alkoholizmu również u tych, którzy pochodzą z takich rodzin.

Alarmującym faktem na początku trzeciego tysiąclecia jest ogromny wzrost spożycia alkoholu u osób, które nie osiągnęły jeszcze dojrzałości prawnej. Granica wieku inicjacji alkoholowej nieustannie obniża się, a chęć zysku powoduje łamanie prawa o sprzedaży napojów alkoholowych osobom nieletnim i dzieciom. Sankcje karne mają przy tym charakter jedynie formalny.

Postawa lekceważenia społeczności i państwa (przynajmniej na Słowacji) w stosunku do tego zjawiska jest oczywista nie tylko dlatego, że pragnienie zysku przyniosło masową

⁴¹ K. Rašlová. *Vplyv choroby na dynamiku rodinných vzťahov*. In: *Nová evanjelizácia*. Bratislava 1994 s. 120.

reklamę alkoholu w mediach⁴² ale i z propagowania wśród dzieci napojów niealkoholowych, które są imitacją napojów alkoholowych (wygląd opakowania). Problem alkoholizmu u nieletnich i młodej generacji ma już taki wymiar że powstaje lęk o przyszłość społeczeństwa, które musi budować specjalne ośrodki terapeutyczne i resocjalizacyjne dla dzieci i młodzieży.

3. 4. Konsekwencje w życiu narodu

Na płaszczyźnie narodowej należy stwierdzić, że alkoholizm przeszkadza zdrowemu integralnemu rozwojowi narodu, ponieważ atakuje społeczeństwo we wszystkich wymiarach jego życia. Masowe poszerzanie się alkoholizmu powoduje wykorzenienie narodu z jego tradycji narodowych i niszczy tożsamość narodową. Alkoholizm pomniejsza poczucie patriotyzmu, dumy ze swojej ojczyzny i przynależności do własnego narodu. Przynależność narodowa, kulturalna oraz językowa jest u każdego podmiotu ludzkiego integralnym składnikiem jego tożsamości. Alkoholizm powoduje jej wykorzenienie. W tym kontekście eliminacja alkoholizmu jest jednym z ważniejszych zadań społeczności dzisiejszej epoki.

Destrukcyjny wpływ alkoholizmu ujawnia się w kulturze narodu, w jego kulturowo-duchowym poziomie oraz w hierarchii wartości. Formacja członków narodu odbywa się w konkretnej atmosferze kulturowej i duchowej, która pod wpływem poszerzającego się alkoholizmu jest coraz bardziej niebezpieczna dla rozwoju kulturowego współczesnej i nadchodzącej generacji. Narody Europy, które są uważane za rozwinięte od strony kulturowej (nawet i w innych dziedzinach życia), w spożyciu alkoholu są na pierwszych miejscach statystyk światowych. Można w tym zaobserwować znak rozpadu kultur i tradycji narodowych i jak też degenerację czy osłabienie obecności chrześcijańskiej kultury w Europie.

Jest to moralne wezwanie do tego, aby chrześcijaństwo w trzecim tysiącleciu w ramach nowej ewangelizacji ponownie wręczyło narodom Europy transcendentną kulturę ożywiającego ducha ewangelii z jego moralnym fundamentem i wartościami. W alkoholizmie bowiem nie chodzi jedynie o liczbę niebezpiecznych dla zdrowia symptomów⁴³, ale też o niebezpieczeństwo całościowo pojętego alkoholowego stylu życia: wraz ze spędzaniem wolnego czasu, ucieczką od realizmu życia. Jest to przyczyną zmian kulturowych w społeczeństwie.

3. 5. Konsekwencje na płaszczyźnie ekonomiczno-gospodarczej

Szkody w ekonomiczno-gospodarczym życiu społeczności spowodowane masowym poszerzeniem narkomanii tego rodzaju są astronomiczne, chociaż na pierwszy rzut oka

⁴² W ostatnich latach pojawiają się w prawodawstwie (Słowacja) nowe normy ograniczające reklamę alkoholu. W Polsce zaś normy te są rozluźniane.

⁴³ S. Olejnik. *Teologia moralna życia osobistego*. Włocławek 1999 s.391.

wydaje się, że rzeczywistość jest inna. Jeśli jednak weźmie się pod uwagę takie fakty jak wydatki związane z terapią alkoholików, szkody spowodowane brakiem alkoholików w pracy, środki konieczne do profesjonalnej i naukowej formacji specjalistów w dziedzinie problematyki alkoholowej, brak rodziców – alkoholików w rodzinie i wychowaniu, środki konieczne w leczeniu chorób bezpośrednio lub pośrednio spowodowanych alkoholizmem, rozwój przestępczości i agresji, które są spowodowane bezpośrednio alkoholizmem, szkody w komunikacji (wypadki komunikacyjne), wniosek o astronomicznych konsekwencjach ekonomiczno-gospodarczych jest tak groźny, jak i uzasadniony.

Paradoksem jest to, że współcześnie tak lekkomyślnie patrzy się na tą sprawę, chociaż argumenty finansowe są zawsze wysuwane jeśli chodzi o inne ważne problemy. Gdy chodzi o alkoholizm specjaliści od ekonomii jakby nie mieli ochoty publicznie powiedzieć jak wielkie są straty dla gospodarki z jego powodu. Zysk z biznesu alkoholowego i z reklamy propagującej alkohol oraz z miejsc pracy, które są tworzone na podstawie produkcji i sprzedaży alkoholu, zysk z podatków dla państwa, to wszystko jest nieporównywalne z ekonomicznymi stratami, które alkoholizm powoduje.

Chociaż można obserwować pewne wysiłki i inicjatywy polityków⁴⁴, należy podkreślić, że intensywność i skuteczność ich działania jest niewystarczająca w porównaniu na alarmujący stan społeczeństwa. Potrzeba współpracy państwa oraz religijnych, pozarządowych, profesjonalnych, medycznych oraz edukacyjnych instytucji, ze względu na powagę problematyki wydaje się być konieczna. Problem dotyczy każdego człowieka – pośrednio, bądź bezpośrednio – żyjącego w społeczeństwie, w kontekście chrześcijańskiego rozumienia odpowiedzialności za dobro wspólne.

Bibliografia

Druhý vatikánsky koncil.: *Gaudium et spes*. Trnava 1993.

Jan Paweł II.: *Redemptor hominis*. Trnava 1997.

Jan Paweł II.: *Evangelium vitae*. Trnava 1995.

Jan Paweł II.: *Veritatis splendor*. Trnava 1994.

Jan Paweł II.: *Familiaris consortio*. Trnava 1993.

Jan Paweł II.: *Reconciliatio et poenitentia*. Trnava 1993.

Jan Paweł II.: *List do Rodzin*. Poznań 1994.

⁴⁴ Chodzi o inicjatywy na płaszczyźnie państwowej oraz międzynarodowej, np.: Europejski plan przeciwko alkoholowi, Konferencja w Paryżu w grudniu 1992 roku, Europejska Karta nt. alkoholu, itp.

Jan Paweł II Ján Pavol II.: Posolstvo francúzskym biskupom. *Affievolimento dei valori morali e necessità della pratica sacramentale*. Nr. 2, In: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*. Padova 1996

Jan Paweł II.: *Il futuro dell'uomo è in Dio*. (13.dicembre 1988) In: *La traccia XII*, 1988 s. 1719 – 1720.

Jan Paweł II.: Przemówienie z 23. listopada 1991 r. In: *L' Osservatore Romano* (Wyd. Polskie), 2/1992 s. 16.

Katechizmus katolíckej cirkvi. Trnava 1998

Beneš A.: *Morální teologie*. Praha 1994

Engelhardt H. T., Jr.: *Alcoholism*. In: *A New Dictionary of Christian Ethics*. Ed. J. Macquarrie – J. Childress. London 1986 s. 17 – 18.

Foster V. W.: *Kniha o zdravom životnom štýle*. Martin 1994.

Lisovski M.: *Alkoholizm*. In: *Encyklopedia katolícka*. Tom 1 s. 374.

Olejník S.: *Teológia moralna života osobistego*. Wrocławek 1999

Rašlová K.: *Vplyv choroby na dynamiku rodinných vzťahov*. In: *Nová evanjelizácia*. Bratislava 1994 s. 116 – 121.

Spiazzi R.: *Sociálny kódex Cirkvi*. Trnava 200 s.64.

Sulkowski A.: *Alkoholizm*. In: *Encyklopedia katolícka*. Tom 1 s. 374.

Tondra F.: *Morálna teológia I*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie 1994.

Woroniecki J.: *Katolícka etyka wychowawcza*. II/1. Lublin 1995

IN: ETYCZNE ASPEKTY CHOROBY ALKOHOLOWEJ I PROFILAKTYKI. Red. A. DZERDZIUK, J. KARCEWSKI, ZAKROCIM 2003, s.47-62 ISBN 83-910097-4-2